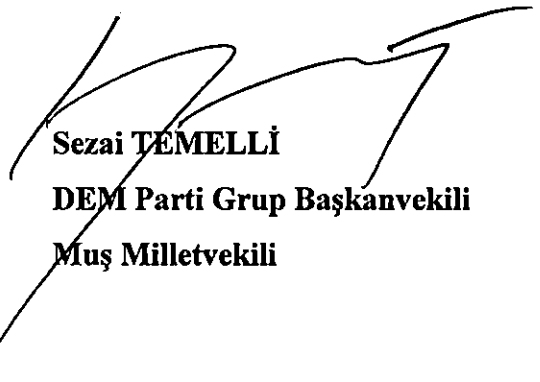

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Türkiye'deki cezaevlerinde yaşanan insan hakkı ihlalleri, yıllardır sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası insan hakları örgütlerinin ve kamuoyunun gündeminde yer almaktadır. Cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerinin en başta insan onuruna aykırı olduğu ve uluslararası sözleşmeler ile Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiği açıktır. Mahpusların temel haklarına erişimde yaşadığı ciddi sorunlar, işkence ve kötü muamele iddiaları, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar, hasta mahpusların durumu, Y ve S tipi (kuyu tipi) hapishaneler, tek kişilik hücre uygulamaları, çıplak arama, keyfi disiplin cezaları ve infaz yakmalar gibi birçok uygulama kamu vicdanını derinden yaralamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye genelindeki cezaevlerinde yaşanan insan hakkı ihlallerinin araştırılması, mahpusların yaşadığı hak ihlallerinin tespit edilerek çözüm yollarının geliştirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98. ve Meclis İhtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz. 10/04/2025

Gülşah KILIÇ KOÇYİĞİT
DEM Parti Grup Başkanvekili
Kars Milletvekili

Sezai TEMELLİ
DEM Parti Grup Başkanvekili
Muş Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Türkiye’deki cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Mahpuslara yönelik sistematik baskılar, uzun süreli tecrit uygulamaları, işkence ve kötü muamele iddiaları endişe vericidir. Özgürlük için Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği gibi kuruluşların hazırladığı raporlar, hapishanelerde yaşanan hak ihlallerinin ulaştığı boyutu gözler önüne sermektedir.

Adalet Bakanlığı’nın 3 Mart 2025 tarihli verilerine göre Türkiye hapishanelerinde 1.217’si çocuk olmak üzere 342.041 mahpus hükümlü olarak, 2.720’si çocuk olmak üzere 56.653 mahpus tutuklu olarak bulunmakta, yani toplam 400 bine yakın mahpus cezaevlerinde yaşam sürmektedir.

GEREKÇE

Cezaevlerinde en temel insan haklarından biri olan sağlık hakkına erişim ciddi şekilde engellenmektedir. Türkiye’de cezaevi koşullarında hayatını tek başına idame ettiremeyen çok sayıda ağır hasta mahpus bulunmaktadır. Örneğin, Adana Kürkçüler F tipi kapalı Cezaevinde tutulan Hadi Elçiçek, ağır kalp hastası ve üçüncü evre pankreas kanseridir, yüzde 86 engelli haldedir. Mahpus, kişisel ihtiyaçlarını tek başına karşılayamamakta, yemek yemekte zorlanmakta, sürekli kusmakta ve görüşe tekerlekli sandalye ile çıkmaktadır. Mahpusun cezaevindeki zor koşullarda kemoterapi süreci ise devam etmektedir.

Mahpusların hastaneye sevklerinin geciktirilmesi, Adli Tıp Kurumu’na, adliyeye ve hastaneye “hücre tipi ring araçları” ile götürülmeleri, sevk sırasında kelepçe takılması, yolculuk sırasında mola verilmemesi, Adalet, İçişleri ve Sağlık Bakanlığı arasındaki “Üçlü Protokol” gerekçe gösterilerek mahremiyetlerine saygı duyulmaması, ağız içi arama dayatması, jandarmanın kötü muameleleri, tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi de hasta mahpusların durumunu daha da ağırlaştırmaktadır.

Hasta mahpusların Adli Tıp Kurumu’na sevklerinin çok geç yapılması, raporların zamanında gelmemesi, ayrıca ATK’nın yapısal olarak taraflı ve siyasi saiklerle hareket etmesi, ATK raporu lehe olsa bile “toplum güvenliği” açısından tehlikeli bulunan mahpusların tahliye

edilmemesi, hasta mahpusların cezaevinde yaşamlarını yitirmesine sebep olmaktadır. Öte yandan, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazında hiçbir surette kesinti yapılmamasına dair düzenleme, mahpusların ATK raporuna rağmen tahliyesinin önünde engel oluşturmaktadır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasında “umut hakkı”nın tanınmayarak mahpusların ölünceye kadar hapisanede tutulması da AİHS’e göre işkence ve kötü muamele yasağının ihlali niteliğindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Plan ve Bütçe Komisyonu'nda Adalet Bakanı'nın verdiği 5 Aralık 2024 tarihli cevaba göre 2024 yılının ilk 11 ayında çeşitli gerekçelerle yaşamını yitiren mahpus sayısı 709'dur. Bu korkunç sayı karşısında Adalet Bakanlığı mahpusların yaşamını yitirme gerekçelerine dair hiçbir açıklama yapmamıştır. Bunların büyük çoğunluğunun hasta mahpuslar olduğu bilinmekteyse de özellikle Y ve S tipi (kuyu tipi) cezaevlerindeki tek kişilik hücrede tecrit koşullarında tutulma nedeniyle pek çok mahpus da intihara sürüklenmektedir. Ayrıca cezaevlerindeki işkence ve kötü muamelelere dair etkin soruşturmalar yürütülmemektedir.

Öte yandan Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da 7242 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle koşullu salıverme şartları mahpusların aleyhine yeniden düzenlenerek İdare ve Gözlem Kurullarına mahpusların “iyi halli olmadığı” gerekçesiyle tahliyelerini erteleme yetkisi tanınmıştır. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik gereği iyi halli olmaya esas gelişim puanı, eşik puanı üstünde olsa bile mahpuslar kurul üyelerinin önyargılı, paralel bir mahkeme gibi suçlayıcı, mesnetsiz iddiaları ve gerekçeleriyle yine de tahliye edilmemektedir. Örneğin, Bolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Cezaevinde bulunan Nedim Yılmaz'ın koşullu salıverme tarihi 29 Temmuz 2023 olmasına rağmen tahliyesi 7. kez ertelenmiştir. Kurulların toplanmadan kararlar aldığına dair de birçok mahpustan başvurular gelmektedir. Yine tahliyeleri engellemek için mahpuslara keyfi şekilde disiplin soruşturmaları açılmaktadır.

Ayrıca 30 Mart 2025 tarihli Resmi Gazete kararında Anayasa'nın 104. maddesinin 16. fıkrası uyarınca Cumhurbaşkanı tarafından "sakatlık, kocama ve sürekli hastalık halleri" nedeniyle affedilen mahpuslara bakıldığında mahpuslar arasında af konusunda da ayrımcılık yapıldığı ortadadır.

Yine hapishanelerde mahpusların aileleri ile görüşme haklarının keyfi biçimde engellendiği, telefon görüşmelerine yasaklar getirildiği, kitap ve yayınlara erişimin kısıtlandığı, mahpusların dilekçelerine ifade özgürlüğüne aykırı biçimde el konulduğu bilinmektedir. Ayrıca cezaevlerinde çocuk, kadın, LGBTİ+ mahpuslar, engelliler ve yaşlı mahpuslar gibi kırılgan grupların haklara erişiminin özel olarak sağlanması gerekirken, bu gruplara yönelik ayrımcı uygulamaların arttığı gözlemlenmektedir.

Cezaevlerindeki hak ihlallerinin sona erdirilmesi için öncelikle kapsamlı bir araştırma yapılarak mevcut durumun tespit edilmesi gerekmektedir. İnsan haklarına dayalı bir infaz sistemi inşa etmek, mahpusların temel haklarını korumak ve işkence ile kötü muameleyi tamamen ortadan kaldırmak amacıyla bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulması zorunluluktur. Bu çerçevede, Meclis'in insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir anlayışla hareket etmesi ve cezaevlerindeki ihlalleri araştırarak gerekli adımları atması gerekmektedir.